

Original scientific paper

UDC 316.47 : 314.745.3 (=1:497.11) (494)
<https://doi.org/10.2298/GSGD1901069T>

Received: April 8, 2019

Corrected: April 28, 2019

Accepted: May 15, 2019

Milica Todorović^{1*}

** PhD student, University of Belgrade, Faculty of Geography, Serbia*

CHALLENGES OF TRANSNATIONALISM AMONG THE SECOND GENERATION OF SERBIAN MIGRANTS IN SWITZERLAND

Abstract: This paper presents the results of a survey conducted among members of the second generation of Serbian migrants born in Switzerland. Thanks to the data obtained through the application of qualitative research, there are presented activities of the respondents in the transnational area. Their engagement on the route between Serbia and Switzerland is reflected in four areas of transnationalism: direct/indirect contacts, transnational engagement in the receiving state, remittances and visits to the country of origin and return plans. The results indicate that children of migrants who come from a family whose members are active in a transnational space, in most cases, adopt the same norms of behavior and it plays a crucial role in the process of identity formation. However, their transnational behavior on the relationship between the two states has different form, and the transnational activities examined do not condition each other.

Key words: transnationalism, migrations, second generation, Serbia, Switzerland

¹ milicamika.todorovic92@gmail.com (corresponding author)

Introduction

In the last few decades, in international migration studies, the concept of transnationalism in explaining and understanding modern international migration flows is increasingly present (Quirke et al., 2009). The concept of transnationalism refers to multiple connections and interactions that connect people and institutions across the borders of national states, and can be defined as "the process by which transmigrants, through their daily activities, forge and sustain multi-stranded social, economic, and political relations that link together their societies of origin and settlement, and through which they create transnational social fields that cross national borders" (Basch et al., 1994). The above definition clearly points to the close connection between transnationalism and globalization, which essentially refers to the rapid expansion of cross-border transactions and the formation of networks in all life areas. At the same time, the concept suggests that borders between national states become less obvious (Portes, 1999). In transnational activities, besides individuals, there are also powerful actors, such as representatives of national governments and multinational corporations. These activities are not limited to economic enterprises, but also include political, cultural and religious initiatives. This means that transnationalism can stimulate international trade, capital flows and the dissemination of knowledge, as well as social and political norms, which significantly influence economic and social development, primarily the country of origin. This approach imposes great challenges, but also great opportunities for the country of origin and the country of destination, as well as for everyone involved in the network that migrants form on a relationship between the country of origin and the country of destination².

Although transnational activities are rather defined, the questions raised here are whether all migrants are transnational and what are the criteria for their separation? The literature of transnational migration shows that research is mainly focused on the first generation migrants, while less attention is paid to the transnational activities of migrant children (Castañeda et al., 2014). This can be related to the fact that migrant children are less related to the country of origin, which raises a new question about the significance of the second generation migrants for the transnational process (Chams, 2015).

In this paper, the issue of transnational involvement of members of the second generation of Serbian migrants in Switzerland is viewed from different aspects. The collected data were first analyzed in the light of identity building among the migrant. It turned out that belonging to the two countries is a concept that requires special attention especially among the second generation of migrants who make connections with the country of origin mainly through the inherited connections of their parents. Therefore, one of the main research questions is to explain the factors that influence the process of creating ethnic identity among members of the second generation of Serbian migrants born in Switzerland. Four areas of transnational activity of the respondents were considered in particular: direct/indirect contacts with other actors of transnational space in both Serbia and Switzerland; transnational engagement in Switzerland; remittances; visits to Serbia and plans for return. Since the nature of transnationalism is such that migrants who participate in activities of this type create different contacts with the country of origin, one of the major aims of the research is to determine the relationship of

² www.global-economic-symposium.org

the transnational activity of the respondents with their social and economic integration in Switzerland.

Theoretical framework of the research

In the framework of migration studies, the concept of "second generation" refers to the progeny of parents who migrated to the destination. In its narrowest definition, this term covers only persons born in the country of destination (Groenewold et al., 2012). In less rigid definitions, the concept of second-generation migrants was applied to children who migrated with their parents to the age of seven (Schneider, 2016). Research on transnational migration shows that second-generation migrant activities are often compared to the same procedures of their parents (the first generation of migrants), and they indicate similarities or differences between them. Literature indicates that there is no unique opinion on the transnational practice that migrant children make with the country in which their parents were born. In this regard, Somerville (2008) states that it is possible to distinguish two groups of views supported by two groups of researchers. One group of scientist (Kasinitz et al., 2002; Portes, 2001; Rumbaut, 2002) argue in their researches that transnationalism is important for the first generation of migrants, but not for their children, stating that migrants of the first generation more appreciate relations to their homeland, but the forms of second generation of migrants with the country of origin are more elastic. In examining the transnational behavior of immigrant children in eleven European cities and two cities in the United States (New York and Washington), Fokkema et al. (2007) found that elements of transnational practice such as visits to the country of origin, remittances and the use of ethnic media are only represented among minor part of the second generation. The focus of the research were members of the second generation of Turkish and Moroccan migrants, as well as the children of migrants from the former Yugoslav republics. The data showed that only twenty percent of second generation respondents from European cities and ten percent of respondents from US cities are involved in transnational activities.

Compared to other nations that were part of the research (Moroccans, former Yugoslavs), members of the second generation of Turkish migrants showed higher participation in the transnational area. However, another group of scientists (Basch et al., 2000; Levitt & Glick Schiller, 2004; Purkayastha, 2005; Wolf, 1997) concluded in his research that, thanks to the knowledge of parents' native language, as well as travel to the country of origin, transnational practice, in most cases, is inherited from parents to children. In examining the transnational activities of the second generation of Muslims born in the United States, Byng (2017) concluded that the transnational orientation of the respondents is influenced by their national, religious and gender identity. The results of this study have shown that most respondents identify themselves as Americans and Muslims at the same time. They are integrated into American society but regularly visit countries of origin of their parents, therefore in various ways they participate in activities in the relations between the two countries. Similar results were achieved by Lee (2007), exploring the transnational activities of migrants from Tonga. She says that since the 1960s, migrants from the Tonga have developed broad transnational links between the country of origin and the country of destination, and that almost no one can notice the generational differences in their transnational practice. A study that made an important contribution to the study of transnational activities of members of the second generation

(in this case, Indus in Canada) is a Somerville survey of 2008. This paper clearly states that transnationalism is not and can not be the phenomenon of only one (first) generation of migrants. The paper emphasizes the involvement of respondents in educational, social activities in Canada, and parallel transnational action through cross-border communication via the Internet, telephone calls and visits.

Researchers also disagree on the relationship between integration in the receiving state and the transnational practice of migrants. Assimilation theorists (Gordon, 1964; Warner & Srole, 1945) predict a negative correlation between these two categories. They believe that gradual integration in the receiving state leads to a decline in the functioning of transnational practice. Conversely, the maintenance of economic, cultural and social ties with the country of origin affects the incompetence or unwillingness of migrants to integrate. It is possible to expect that transnational activities are rapidly decreasing among descendants of immigrants, according to Alba & Nee (2003). However, another group of researchers supports the view that integration and maintenance of transnational connections are rather complementary processes, at least in the case of economic integration, because economically viable immigrants regularly maintain ties with the country of origin by sending remittances, setting up businesses, visiting families, etc. In this context, De Haas (2005) states that in most cases well-integrated migrants tend to invest knowledge and capital in their countries of origin, and it is a mistaken opinion that if the migrant maintains close relations with the country of origin he/she is not ready to fully integrate into society in the country of destination.

Methodology

Data of the population abroad (external migrants) from one country can be obtained from domestic and foreign statistical sources. The official census data of the Republic of Serbia have great importance for monitoring the dynamics of external migration movements. Although some of the main characteristics of the collected census data are the methodological differences between the censuses conducted and the incomplete coverage of the participants in external migrations, it can be argued that the first real image of the population of Serbia in the temporary work abroad was provided by the Yugoslav census of population in 1971. In this census, as well as in the next two censuses (1981 and 1991), persons who work/reside abroad are included in the total population of Serbia. However, in the 2002 census, there was a modification of the principle of enumeration, and persons who work/reside abroad for one or more days are excluded from the permanent population. In this way, only persons who worked/resided abroad for less than a year had involved in the permanent population. The concept of the usual population, which is based on similar principles, was also applied in the 2011 census. According to this concept, the total population of a particular place includes persons who have lived in the place continuously for at least a year before the critical moment of the census, as well as persons who lived there for less than 12 months but with the intent to remain at least one year (RZS, 2011). In order to obtain the highest quality answers in the 1981, 1991 and 2002 censuses, in addition to enumerating individuals through households in Serbia, distribution of auxiliary lists for persons who work/reside abroad was organized through diplomatic and consular missions, local municipal authorities in the country, and similar. In the 2011 census, this practice was abandoned, and basic information about this migrant contingent was obtained only on the basis of the answers of members of their

households in Serbia (Stankovic, 2014). Bearing in mind that the results of the population census do not provide enough detailed information on migration trends, nor about the characteristics of the migrants themselves (Bobić et al., 2016), this research is based on data obtained using the qualitative method.

Since collection data via Internet is increasingly widely accepted in the scientific community (Gosling et al., 2004), this method of collecting the necessary knowledge had great importance for the paper. The survey was conducted electronically in the period from October 20 to December 15, 2018. The questionnaire used in the research was created in a google form format and was posted on pages of several associations ("Serbs in Switzerland", "All Serbs in Switzerland in one group"). In addition, the involvement of specific individuals in the research was achieved through the personal acquaintance of the author with respondents who, with the suggestion of their friends and acquaintances, helped to get as many people as possible into the research. The questionnaire is made up of a closed type question. The questions were clearly defined without ambiguous connotation, all in line with the tasks and objectives of the research. The respondents were acquainted with the purpose of the research and the confidentiality of the proceedings immediately before completing the questionnaire. The questions were divided into several thematic units:

- The first group of questions was about the socio-demographic characteristics of the respondents (gender, age, place of birth, marital status and number of children).
- The second group of questions was about the citizenship and ethnic identity of the respondents.
- The goal of the third group of issues was to determine the reasons for (none) transmission transnational migration of migrants to their children.

The issues on the transnational activities of the respondents were of the highest coverage. Within this set, the focus was on their social and economic activities that are realized between the country of destination and country of origin. In this regard, questions were about relationships that they establish and maintain with acquaintances, friends, relatives in Serbia, as well as in Switzerland; the activities that they accomplish with the Serbian (cultural, religious) organizations in Switzerland; economic assistance to relatives and friends (remittances); visits and opportunities for return to Serbia.

Results and discussion

For the purpose of a distinctly consideration of the research topic, the presentation of the research results was initiated by analyzing the socio-demographic characteristics of the respondents. The research involved 60 members of the second generation of Serbian migrants in Switzerland. More than half of the surveyed were men, 51.7%. The largest number of respondents belonged to the age group of 25 to 32 (41.7%), while in the second place were respondents between the ages of 19 and 24 (40%). The same percentage of respondents was under 18 and in the 33-45 age group (8.3%). Only one respondent was older than 50 years, while the survey did not include persons older than 60 years.

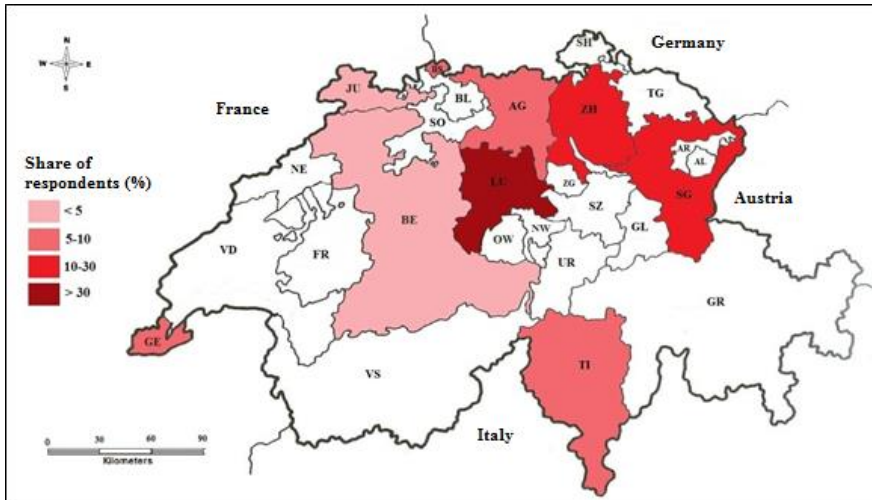

Fig. 1. Share of respondents by place of birth (per cantons of Switzerland)
 AG - Aargau; BE - Bern; BS - Basel City; GE - Geneva; ZH - Zurich; JU - Jura; LU - Lucerne; SG - Sankt Gallen; TI - Ticino

Answers on marital status show that over half of the respondents (55%) were not in a marital union. Through the issue of offspring, it was determined that the majority of the respondents do not have children (63.3%), 18.3% of respondents have one child, 15% have two children, while 3.4% of respondents have three children. Data on the economic status of the respondents show that 65% of the surveyed persons are economically active. According to the place of birth of the respondents, largest number of persons surveyed was born in Canton of Lucerne, while fewer persons were born in Saint Gallen and Zurich. The research was also involved persons born in the Cantons of Bern, Aargau, Ticino, Basel City, Geneva and Jura (Fig. 1). In order to get more accurate picture of the origin of the interviewed persons, the questionnaire included question about the place of birth of their parents. In this context, more than half of the surveyed persons (60.3%) marked the South and East region, followed by the region of Sumadija and Western Serbia with 12.2%, and the region of Kosovo and Metohija with 8.6% of respondents. The region of Belgrade was marked by 1.7%, and the region of Vojvodina was marked by 3.4% of respondents. Republic of Srpska was marked by 13.8% of the persons surveyed.

Tab. 1. Response on Citizenship and Identity of Respondents in %.

Citizenship	Serbian	Swiss	Dual	Other
	35	10	55	0
Identity	Serbian	Swiss of Serbian origin	Swiss	Yugoslavian
	70	23,3	3,4	3,3

Source: Based on respondents' answers

The attitude of members of the second generation of Serbian migrants in Switzerland on identity and citizenship, presented in Tab. 1, show that the majority of respondents emphasize the clear distinction between these two concepts, since the sense of belonging to a particular ethnic group is not necessarily a reflection of the citizenship that a person possesses. The largest number of respondents have dual citizenship, Serbian citizenship

has fewer persons, while the smallest number of respondents have Swiss citizenship. Questions about self-identification suggest that the distance from the country of origin does not affect the feeling of belonging to a particular ethnic group. This is supported by the fact that most respondents consider themselves as Serbs, a significantly smaller number of respondents consider themselves as Swiss of Serbs origin, while an equal number of those surveyed consider themselves as Yugoslav or Swiss. Nagel (1994) states that ethnic identity is a result of a dialectical process that includes not only the sense of personal identification, but also the way in which the society and the receiving countries identify migrants. More than a third of the respondents consider that the Swiss society considers them foreigners, while as many as 66.7% of respondents believe that the Swiss have a negative opinion about the Serbs. In addition, Luther (2006) argues that the relationships that migrants can create with relatives and friends in the country of destination can greatly enhance the sense of belonging to the country of origin. Accordingly, 75% of the respondents stated that their friends, mostly, have Serbian origin, 11.7% said that their friends were Swiss, while 13.3% said that their friends are other nationalities. Although 90% of respondents consider that nationality is not important to their friends, in their opinion, it is significant for their parents to maintain contact with members of the same ethnic group. In this context, 52.5% of the respondents consider that it is important for their parents to socialize with persons of Serbian origin. Partner Ethnicity is extremely important for the respondents, because 73.3% of responders said that when choosing a partner it is desirable that he/she is Serb.

An important role for the process of building identity has relations in immigrant families. Fostering Serbian traditional values, knowledge of the Serbian language, culture, religious practice in Serbian immigrant families in Switzerland are part of everyday life. In this context, 93.3% of the respondents stated that Serbian language is most often spoken in their home. The remaining 6.7% of the respondents stated that it was German, while none of the other respondents marked any of the other official languages of Switzerland. More than half of the respondents (51.7%) think that they speak well Serbian language, a slightly smaller number of those surveyed (45%) speak it excellent, while 3.3% of the respondents do not speak Serbian well. Portes & MacLeod (1996) and Rumbaut (1994) state in their research that the use of language is crucial for the adoption of the ethnic identity of the country of origin.

Tab. 2. Transnational activities of members of the second generation of Serbian migrants born in Switzerland

Country of destination - Switzerland	Country of origin - Serbia
Membership in Serbian organizations (religious, cultural)	Remittances
Make contact with persons of Serbian origin	Donations (construction or reconstruction of buildings)
Fostering Serbian traditional values	Visit to a cousin, a friend

Source: Based on respondents' answers

The results of the survey show that respondents are involved in the life of the receiving community in various ways, as it is seen through economic integration questions. This is supported by the fact that 93.3% of the respondents stated that they are very satisfied with the life in Switzerland, but also the fact that Switzerland is the country in which they were born. On the other hand, thanks to cross-border links between Serbia and Switzerland, the data indicate that participants are active in the transnational area.

Accordingly, it can be concluded that children of migrants can at the same time build careers in the country of destination and stay connected with their parents' birthplace. This further points to a positive relationship between the economic integration of migrants and transnationalism, but also that economic resources can facilitate the maintenance and development of cross-border ties. Tab. 2 shows the activities of the second generation of Serbian migrants born in Switzerland that are realized within the transnational space. One of the most important transnational activities are those related to the social space and the functioning within it. In addition, membership in some of the organizations that bring together members of the Serbian diaspora, including members of the second generation, plays an important role. More than 76.7% of respondents said they were a member of some of the organizations of this type. According to the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Serbia³, the total number of Serbian clubs and associations in Switzerland is 151. It is about various religious, cultural, humanitarian, sports organizations aiming, whom nurture Serbian traditional values and provide assistance to their compatriots in Serbia.

However, from the perspective of the country of origin, the remittances sent by migrants to relatives, friends and acquaintances are most important. According to World Bank data⁴, Serbia's citizens sent more than 3.6 \$ billion from abroad in 2017. Switzerland (after Germany) is the country from which is sent the largest inflow of remittances - 23% of the total value in 2017. World Bank estimates refer to remittances that are transferred only through official channels (banks). It is considered that the value of remittances sent through informal sources (intermediaries, engagement of special couriers or drivers) is much higher. The attitudes of the respondents show that the practice of sending remittances is also present among members of the second generation of Serbian migrants born in Switzerland. Just over half of the respondents (60%) sent remittances to Serbia at least once. Every fourth of them said they sent remittances once a year (11.7% of respondents sent on average every three months; 10% of them sent remittances each month); less than 15% of respondents sent remittance less than one year. The largest number of respondents sends out remittances via bank accounts (formal transfer). In addition to the remittances, donations may also have great importance. More than half respondents participated in this activity. The Lerch et al. (2007) study shows that Serb migrants in Switzerland, in most cases, send remittances to family members in Serbia, rarely to relatives and friends. The main senders of the remittances are first-generation migrants, while according to the results of this research, the role of second-generation members in the process of sending remittances is minimal. The main reason for sending remittances is the desire to invest money in the purchase of land, the construction or purchase of real estate, or to reconstruct already existing facilities. Such attitudes further lead to the conclusion that the respondents in the mentioned study see their future in Serbia, and in this way plan their return.

The research shows that one of the key links connecting migrants with the country of origin is the family, since 95% of the respondents stated that some of their family members live in Serbia. In addition, 96.7% of the respondents have friends in Serbia, while 78.3% maintain friendly relations with persons of Serbian origin who live in one of

³ www.mfa.gov.rs/sr/index.php

⁴ www.worldbank.org

the member states of the European Union. The largest number of respondents (43.3%) maintain contacts with relatives, friends and acquaintances in Serbia, 40% often do so, while the remaining 16.7% rarely maintain contact with them. The largest number of responders (88.3%) thinks that technology development had a major influence in creating contact with relatives, friends and acquaintances in the country of origin, while 11.9% of respondents reported that they mostly use telephone calls contact with persons in the country of origin. The contact that has been achieved in transnational practice does not refer only to the one through the "wire", but also to the physical presence of transnational actors in the country of destination. In addition to regular visits to the country of origin, respondents would like to accommodate close people from Serbia, and 93.3% of the respondents said that some of their relatives, friends or acquaintances from Serbia visited them in Switzerland. Ainslie (1998) states that migrants living abroad often find a way to get involved in activities which overcome "emotional gaps" that create feelings of dislocation and loss due to the distance from the country of origin. In this way, first-generation migrants and their children want to return what they left or what they no longer meet. This can involve engaging in activities that create an illusion of restoring what is lost. It is therefore not surprising that the respondents know well the political and economic situation in Serbia. Based on the results of the research it is clear that members of the second generation are well informed about various situations in Serbia. The main sources of information are the Internet and television media, while print media are less popular among the second generation of Serbian migrants born in Switzerland, 46.7% respondents do not read Serbian newspapers.

The answers about whether and how often they visit Serbia show that most respondents regularly participate in this transnational activity. Two to five times a year the country of origin is visited by 80% of respondents, 15% of respondents visit Serbia once a year, 3.4% of respondents visit Serbia once a month, while one person (1.7%) says that visit Serbia once in five years. However, more than half of those surveyed (55.9 %) said that their parents more often visit Serbia. The largest number of responders (73.3 %) said that geographical distance between Serbia and Switzerland is one of the main reason why Serbia is not visited more by responders. Regardless of the fact that regular visits to the country of origin are often associated with return plans, the results show that this is not the case with members of the second generation of Serbian migrants born in Switzerland. Although 54.2% of respondents stated that their parents are planning to return to Serbia, the respondents themselves show less interest in it. The largest number of respondents (46.7%) thinks that there is no chance to return, 30% of respondents believe that there are possibilities for return, while the smallest number of respondents (23.3%) stated that they plan to return to Serbia.

Conclusion

Although research on transnationalism is predominantly focused on first-generation migrants, the results show that the activities of migrant children in this process must not be ignored. If we know that the transnational practice of migrants between the two countries will be transferred from parents to children, it follows that we have a whole series of generations involved in transnational activities, which, among other things, they may be important actors in the development of the country of origin. Given that the amount of remittances that Serbia receives from migrants makes up a significant part of

its GDP, migrant's activity must be taken seriously. However, remittances are just one of the manifestations of a transnational process, an important role in transnational space is the flow of goods, knowledge and ideas.

This paper examines four areas of transnational activities of members of the second generation of Serbian migrants in Switzerland: direct/indirect contacts; transnational engagement in the country of destination, remittances and visits to the country of origin and return plans. Thanks to the qualitative research data, the experiences of migrants on both locations of transnational space, in Serbia and Switzerland, were interpreted. The data showed that the life of members of the second generation of migrants should be viewed in the context of a combination of two cultures and that, above all, their role in a transnational space depends on families and social networks. Members of the second generation of Serbian migrants in Switzerland grew up in families who are themselves part of a system where people, money, ideas regularly circulate between the country of origin and the country of destination, and without a doubt they have adopted such a pattern of behavior. They speak the Serbian language, respect the Serbian tradition, in their social life dominate persons of Serbian origin, are well they are acquainted with the events in Serbia, and the undisputable conclusion is that such a concept has played a crucial role in the process of identity formation. Although different identities can be recognized among examined migrant category, the largest number of respondents considers themselves as Serbs. However, the results of the research indicate the different behavior of the respondents in the transnational area, where the transnational areas examined do not condition each other. Observed gradation, contact with relatives, friends and acquaintances in Serbia is the most frequent transnational activity of the respondents. It seems that the geographical distance has directly affected the connection with the country of origin in different ways. The research has just confirmed the results of numerous studies that technology development had a special role in in the transnational process. If two to five times visits annually categorized as regular, then it is an activity involving a significant number of respondents. This is followed by transnational engagement in Switzerland that relates to activities within different organizations, while sending remittances is the best practice. Although they have developed multiple social, economic and cultural ties with Serbia, life satisfaction in Switzerland has undoubtedly influenced for their future plan, so the possibility of permanently returning to Serbia, for most of the respondents, was excluded.

© 2019 Serbian Geographical Society, Belgrade, Serbia.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Serbia

References

- Ainslie, R. (1998). *Cultural Mourning, Immigration, and Engagement: Vignettes From the Mexican Experience in Marcelo Suarez-Orozco (Ed.) Crossings: Mexican Immigration in Interdisciplinary Perspectives*, Cambridge: Harvard.
- Alba, R. & Nee, V. (2003). *Remaking the American mainstream: assimilation and contemporary immigration*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Basch, G., Glick-Schiller, N. & Szanton-Blanc, C. (1994). *Nations Unbound: Transnational Projects, Post-Colonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. Langhorne, PA: Gordon and Breach.

- Bobić, M., Vesković Anđelković, M. & Kokotović, V. (2016). *Study on external and internal migration of citizens of Serbia with special focus on young people*. Belgrade: IOM.
- Basch, L., Glick Schiller, H. & Szanton Blanc, C. (2000). *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation States*. Amsterdam: Gordon and Breach Science Publishers.
- Byng, M. (2017). Transnationalism among Second-Generation Muslim Americans: Being and Belonging in Their Transnational Social Field. *Social Sciences*, 6(4).
- Castañeda, E., Morales, M. & Ochoa, O. (2014). Transnational Behavior in Comparative Perspective: The Relationship between Immigrant Integration and Transnationalism in New York, El Paso and Paris. *Comparative Migration Studies* 2(3):305–34.
- Chams, W. (2015). Living in a Transnational World: Identity Negotiation and Formation Among Second-Generation Lebanese Young Adults Living in London Ontario. *MA Research Paper*. 2.
- Curro, C. (2012). National Gender Norms and Transnational Identities: Migration Experiences of Georgian Women in London. *Slovo*, 24, (2): 114-131.
- De Haas, H. (2005). International Migration, Remittances and Development: Myths and Facts. *Third World Quarterly*, 26 (8), 1269-1284.
- Fokkenma, T., Lessard-Phillips, L., Bachmeier, J. & Brown, S. The link between the transnational behaviour and integration of the second generation in European and American cities. Does the context of reception matter? *Nordic Journal of Migration Research*.
- Groenewold, G. & Lessard-Phillips, L. (2012). *The European Second Generation Compared: Does the Integration Context Matter?*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2012, 39-56.
- Gosling, S., Simine, V., Sanjay, S., & Oliver, J. (2004). Should we trust web-based studies? A Comparative analysis of six preconceptions about Internet questionnaires. *American Psychologist*, 59 (2): 93-104.
- Gordon, M. (1964). *Assimilation in American life: the role of race, religion and national origins*. Oxford University Press.
- Kasinitz, P., Waters, M., Mollenkopf, J. & Anil, M. (2002). Transnationalism and the Children of Immigrants in Contemporary New York. In P. Levitt and M. Waters (eds.), *The Changing Face of Home: The Transnational Lives of the Second Generation*, New York: Russell Sage Foundation, 96- 122.
- Krunić, P. (2003). *Nation and National Identity*. Usp. Historical newspaper 57, Ljubljana.
- Lerch, M., Dahinden, J., & Wanner, P. (2007). Remittance Behaviour of Serbian Migrants living in Switzerland. Swiss forum for migration and population studies (SFM).
- Lee, H. (2007). Transforming Transnationalism: Second Generation Tongans Overseas. *Asian and Pacific Migration Journal*.
- Luther, M. (2006). Transnational Social Spaces of Polish Migrants in Leipzig (Germany). *Migration and Ethnic Themes* 22, 1-2: 163-180.
- Levitt, P. & Glick Schiller, N. (2004). Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society. *International Migration Review* 38 (3): 1002-1039.
- Mikić, D. & Sommer, E. (2015). *Serben und Serbinnen in der Schweiz*. Orell Fussli.
- Nagel, J. (1994). Constructing ethnicity: Creating and recreating ethnic identity and culture. *Social Problems*, 41, 152–176.
- Portes, A. (1999). Conclusion: towards a new world - the origins and effects of transnational activities. *Ethnic and Racial Studies* 22(2): 463-77.
- Portes, A., & MacLeod, D. (1996). What shall I call myself? Hispanic identity formation in the second generation. *Ethnic and Racial Studies*, 19, 523–547
- Purkayastha, B. (2005). *Negotiating Ethnicity: Second Generation South Asians Americans Traverse a Transnational World*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Portes, A. (2001). Introduction: the debates and significance of immigrant transnationalism. *Global Networks: A Journal of Transnational Affairs*, 1(3): 181-193.
- Quirke, E., Potter, R., & Conway, D. (2009). Transnationalism and the second generation Caribbean community in Britain. *Geography*, 187, 1-37.
- RZS (2011). *Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Serbia 2011 First results*. Bulletin, 540, Belgrade: Republic Institute for Statistics

- Rumbaut, R. (1994). The crucible within: Ethnic identity, self-esteem, and segmented assimilation among children of immigrants. *International Migration Review*, 28, 748–794
- Rumbaut, R. (2002). Severed or Sustained Attachments? Language, Identity, and Imagined Communities in the Post-Immigrant Generation, (43-95) In P. Levitt and M. Waters (eds.), *The Changing Face of Home: The Transnational Lives of the Second Generation*: New York: Russell Sage Foundation.
- Ruspini P. (2010). Second Generation Migrants in Switzerland (including an exploratory fieldwork in the Ticino Canton). *Report* prepared for the comparative studies of the European Commission Lifelong Learning/Grundtvig multilateral project "Bridge – Successful Pathways for the Second Generation of Migrants", 23 p.
- Somerville, K. (2008). Transnational Belonging among Second Generation Youth: Identity in a Globalized World (Special volume). *Journal of Social Sciences*, 10, 23- 33.
- Schierup, C. (1995). *Former Yugoslavia: Long Waves of International Migration. The Cambridge Survey of World Migration*. Cambridge: University Press.
- Schneider, J. (2016). *First/Second Generation Immigrants. Institute for Migration Research and Intercultural Studies (IMIS)* University of Osnabrück, Germany.
- Stankovic, V. (2014). *Serbia in the process of external migration. Census of Population, Households and Housing 2011 in the Republic of Serbia*. Republic Institute of Statistics, Belgrade, Serbia.
- Warner, W. & Srole, L. (1945). *The social system of American ethnic groups*. Yale University Press, New Haven, CT.
- Wolf, D. (1997). Family secrets: transnational struggles among children of Filipino immigrants. *Sociological Perspectives*, 40(3): 457-483.
- www.global-economic-symposium.org
www.mfa.gov.rs/sr/index.php
www.worldbank.org

Оригинални научни рад

UDC 316.47 : 314.745.3 (=1:497.11) (494)
<https://doi.org/10.2298/GSGD1901069T>

Примљено: 08. априла 2019.
Исправљено: 28. априла 2019.
Прихваћено: 15. маја 2019.

Милица Тодоровић^{1*}

** Студент докторских студија, Универзитет у Београду, Географски факултет, Србија*

ИЗАЗОВИ ТРАНСНАЦИОНАЛИЗМА МЕЂУ ДРУГОМ ГЕНЕРАЦИЈОМ СРПСКИХ МИГРАНАТА У ШВАЈЦАРСКОЈ

Апстракт: У раду су приказани резултати истраживања спроведеног међу припадницима друге генерације српских миграната рођених у Швајцарској. Захваљујући подацима добијеним применом квалитативног истраживања, представљене су активности испитаника у транснационалном простору. Њихово ангажовање на релацији између Србије и Швајцарске је приказано кроз четири области транснационализма: директни/индиректни контакти, транснационално ангажовање у држави пријема, дознаке, посете држави порекла и планови о повратку. Резултати указују да деца миграната која потичу из породице чији су чланови активни у транснационалном простору, у већини случајева, и сама усвајају исте норме понашања, што има пресудну улогу у процесу формирања идентитета. Међутим, њихово транснационално понашање на релацији између две државе је различитог облика, те испитане транснационалне активности не условљавају једна другу.

Кључне речи: транснационализам, миграције, друга генерација, Србија, Швајцарска

¹ milicamika.todorovic92@gmail.com (аутор за кореспонденцију)

Увод

У последњих неколико деценија, у међународним студијама о миграцијама, концепт транснационализма у објашњавању и разумевању савремених међународних миграционих токова је све присутнији (Quirke et al., 2009). Појам транснационализма се односи на вишеструке везе и интеракције које повезују људе и институције преко граница националних држава, те се може дефинисати као "процес којим мигранти кроз своје дневне активности образују, обликују и одржавају разнолике социјалне, економске и политичке односе, који спајају друштва из којих су потекли и она у којима су настањени, и кроз која стварају транснационално друштвено поље" (Basch et al., 1994). Наведена дефиниција јасно указује на блиску везу између транснационализма и глобализације, што се у суштини односи и на брзу експанзију прекограничних трансакција и формирања мрежа у свим животним областима. Истовремено, концепт упућује на то да границе између националних држава постају мање изражене (Portes, 1999). У транснационалним активностима поред појединаца учествују и моћни актери, као што су представници националних влада и мултинационалних корпорација. Ове активности нису ограничене на економска предузећа, већ укључују и политичке, културне и верске иницијативе. То значи да транснационализам може подстакнути међународну трговину, токове капитала и ширење знања, као и друштвене и политичке норме, чиме се значајно утиче на економски и друштвени развој, пре свега државе порекла миграната. Овакав приступ подразумева велике изазове, али и велике могућности за државу порекла и државу пријема, за мигранте, али и за све који су укључени у сплет односа који мигранти формирају на релацији између државе порекла и државе пријема².

Иако су транснационалне активности прилично дефинисане, питања која се овде намећу су, да ли су сви мигранти транснационални и који су критеријуми за њихово издвајање? Литература о транснационалним миграцијама показује да су истраживања углавном фокусирана на прву генерацију миграната, док је мање пажње посвећено транснационалним активностима деце миграната (Castañeda et al., 2014). То се може довести у везу са тим да су деца миграната у мањем обиму директно везана за државу порекла, што покреће ново питање о значају друге генерације миграната за транснационални процес (Chams, 2015).

У овом раду се питање транснационалне укључености припадника друге генерације српских миграната у Швајцарској посматра са различитих аспеката. Сакупљени подаци су, најпре, анализирани у светлу изградње идентитета међу испитаном категоријом миграната. Показало се да је припадање двома државама концепт који захтева посебну пажњу нарочито међу другом генерацијом миграната који повезаност са државом порекла остварују углавном преко наслеђених веза својих родитеља. Стога је једно од главних истраживачких питања објашњење фактора који утичу на процес изградње етничког идентитета међу припадницима друге генерације српских миграната рођених у Швајцарској. Посебно су размотрене четири области транснационалног деловања испитаника: директни/индиректни контакти остварени са осталим актерима транснационалног простора како у Србији, тако и у Швајцарској; транснационално ангажовање у Швајцарској; дознаке; посете Србији и планови о повратку. С обзиром да је природа транснационализма таква да

² www.global-economic-symposium.org

мигранти који учествују у активностима ове врсте остварују различите контакте са државом порекла, један од важнијих циљева истраживања је да утврди у каквом је односу транснационално деловање испитаника са њиховом социјалном и економском интеграцијом у Швајцарској.

Теоријски оквир истраживања

У оквиру миграционих студија концепт "друге генерације" односи се на потомство родитеља који су мигрирали у место одређишта. У својој најужој дефиницији, овим појмом обухваћене су само особе које су рођене у држави пријема (Groenewold et al., 2012). У мање ригидним дефиницијама појам друге генерације миграната примењен је и на децу која су мигрирала са својим родитељима до седме године живота (Schneider, 2016). Истраживања о транснационалним миграцијама показују да се активности миграната друге генерације неретко упоређује са истим поступцима њихових родитеља (прве генерације миграната), те се наводе сличности или разлике међу њима. Литература указује да нема јединственог става о транснационалној пракси коју деца миграната остварују са државом у којој су рођени њихови родитељи. С тим у вези Somerville (2008) наводи да је могуће издвојити две групе становишта које подржавају две групе истраживача. Део научника (Kasinitz et al., 2002; Portes, 2001; Rumbaut, 2002) сматра да је транснационализам важан за прву генерацију миграната, али не и за њихову децу, наводећи при том да мигранти прве генерације више цене везу са домовином, док су везе које друга генерација миграната формира са државом порекла знатно еластичније. Испитивајући транснационално понашање деце имиграната у једанаест европских и два града у САД-у (Њујорк и Вашингтон), Fokkema et al. (2007) утврдили су да су елементи транснационалне праксе као што су посете држави порекла, дознаке и употреба етничких медија заступљене само међу мањим делом припадника друге генерације. У фокусу истраживања били су припадници друге генерације турских и мароканских миграната, као и деца миграната из бивших југословенских република. Подаци су показали да свега двадесет процената испитаника друге генерације из европских градова и десет процената испитаника из градова САД-а учествује у транснационалним активностима.

У поређењу са осталим нацијама које су биле део истраживања (Мароканци, бивши Југословени) припадници друге генерације турских миграната су показали знатно веће учешће у транснационалном простору. Међутим, друга група научника (Basch et al., 2000; Levitt & Glick Schiller, 2004; Purkayastha, 2005; Wolf, 1997) у својим истраживањима закључује да се захваљујући познавању матерњег језика родитеља, као и путовањима у државу порекла, транснационална пракса, у већини случајева, преноси са родитеља на децу. Приликом испитивања транснационалних активности друге генерације муслимана рођених у САД-а, Вунг (2017) је дошао до закључка да на транснационалну оријентацију испитаника утиче њихов национални, религијски и родни идентитет. Резултати овог истраживања су показала да се већина испитаника идентификују као Американци и муслимани истовремено. Они су интегрисани у америчко друштво али и редовно посећују државе порекла њихових родитеља, стога на разне начине учествују у активностима на релацији две државе. До сличних резултата је дошла Lee (2007) истраживајући транснационалне активности миграната пореклом из Тонге. Она наводи да су још од шездесетих

година 20. века мигранти из Тонге развили широке транснационалне везе између домовине и држава пријема, те да се готово не могу уочити генерацијске разлике у њиховој транснационалној пракси. Студија која је дала важан допринос у проучавања транснационалних активности припадника друге генерације (у овом случају Индуса у Канади) је истраживање Somerville из 2008. године. У овом раду се јасно истиче да транснационализам није и не може бити феномен само једне (прве) генерације миграната. У раду је истакнута укљученост испитаника у образовне, социјалне активности у Канади, уз упоредно транснационално деловање кроз прекограничну комуникацију путем интернета, телефонских позива и посета.

Истраживачи се такође не слажу око односа између интеграције у држави пријема и транснационалне праксе миграната. Теоретичари асимилације (Gordon, 1964; Warner & Stole, 1945) предвиђају негативну повезаност између ове две категорије. Они сматрају да постепена интеграција у државу пријема доводи до пада деловања у транснационалној пракси. Насупрот томе, одржавање економских, културних и друштвених веза са државом порекла утиче на неспособности или неспремности миграната да се интегришу. Да је могуће очекивати да се транснационалне активности нагло смањују међу потомцима имиграната сматрају Alba & Nee (2003). Међутим, друга група истраживача подржава став да су интеграција и одржавање транснационалних веза прилично комплементарни процеси, барем у случају економске интеграције, с обзиром да економски успешни имигранти редовно одржавају везе са државом порекла слањем дознака, оснивањем предузећа, посећујући породице итд. У том контексту De Haas (2005) наводи да у највећем броју случајева добро интегрисани мигранти теже улагању знања и капитала у своје државе порекла, те је погрешно мишљење да уколико мигрант одржава блиске односе са државом порекла није спреман да се у потпуности интегрише у друштво државе пријема.

Методологија

Подаци о становништву у иностранству (спољним мигрантима) једне државе могу се добити из домаћих и страних статистичких извора. Велики значај за праћење динамике спољних миграционих кретања имају званични подаци пописне статистике Републике Србије. Иако су неке од главних карактеристика прикупљене пописне грађе методолошке разлике између спроведених пописа и непотпун обухват учесника спољних миграција, може се тврдити да је прву реалну слику о становништву Србије на привременом раду у иностранству пружио југословенски попис становништва 1971. године. У овом попису, као и у наредна два пописа (1981. и 1991. године), лица на раду или боравку у иностранству укључена су у укупно становништво Србије. Међутим, у попису становништва 2002. године дошло је до модификације принципа пописивања, те су из контингента сталног становништва искључена лица која раде или бораве у иностранству годину или више дана. На тај начин су у оквиру сталног становништва задржана само лица која су у иностранству радила или боравила краће од годину дана. Концепт "уобичајеног становништва", који се заснива на сличним принципима, примењен је и у Попису 2011. године. Према овом концепту су у укупно становништво одређеног места укључена лица која су у датом месту живела непрекидно најмање годину дана пре критичног момента пописа, као и лица која су у том месту живела краће од 12 месеци, али са

намером да у њему остану најмање годину дана (РЗС, 2011). Ради добијања што квалитетнијих одговора у пописима 1981., 1991. и 2002. године, поред пописивања лица преко домаћинстава у Србији, организована је дистрибуција помоћних пописница за лица на раду - боравку у иностранству посредством дипломатско-конзуларних представништва, локалних општинских органа у држави и слично. У попису 2011. године ова пракса је напуштена, те су основне информације о овом мигрантском контингенту добијене само на основу одговора чланова њихових домаћинстава у Србији (Stankovic, 2014). Имајући на уму да резултати пописа становништва не пружају довољно детаљних информација о миграционим кретањима, као ни о карактеристикама самих миграната (Bobić et al., 2016), ово истраживање је засновано на подацима добијеним применом квалитативног метода.

С обзиром да је сакупљање података преко интернета све шире прихваћено у научној заједници (Gosling et al., 2004), овај начин прикупљања неопходних сазнања био је од великог значаја за рад. Истраживање је спроведено електронским путем у периоду од 20. октобра до 15. децембра 2018. године. Упитник који је коришћен у истраживању је направљен у google form формату и постављен је на страницама више удружења ("Срби у Швајцарској", "Сви Срби у Швајцарској у једну групу"). Осим тога, укључивање конкретних особа у истраживање остварено је путем личних познанстава аутора са испитаницима који су предлогом својих пријатеља и познаника умногоме помогли да се што већи број лица укључи у истраживање. Упитник је сачињен од питања затвореног типа. Постављена питања су била јасно дефинисана без двосмислене конотације, а све у складу са задацима и циљевима истраживања. Испитаници су непосредно пре попуњавања упитника били упознати са циљем истраживања и поверљивошћу поступка. Питања су била подељена у неколико тематских целина:

- Прву групу питања чинила су она о социо-демографским карактеристикама испитаника (пол, старост, место рођења, брачни статус, број деце).
- Друга група питања била је о држављанству и етничком идентитету испитаника.
- Циљ треће групе питања је био да се утврде разлози (не) преношења транснационалних активности са миграната на њихову децу.

Питања о транснационалним активностима испитаника су имала највећи обухват. У оквиру овог сета, фокус је био усмерен на њихове социјалне и економске активности које се остварују на релацији држава пријема-држава порекла. У том погледу постављена су питања о: везама које успостављају и одржавају са познаницима, пријатељима, рођацима у Србији, као и у Швајцарској; активностима које остварују са српским (културним, верским) организацијама у Швајцарској; економској помоћи рођацима и пријатељима (дознакама); посетама и могућностима повратка у Србију.

Резултати и дискусија

У циљу јаснијег сагледавања истраживане тематике, представљање резултата истраживања започето је анализом социо-демографских карактеристика испитаника. У истраживању је учествовало 60 припадника друге генерације српских миграната у Швајцарској. Више од половине испитаних су мушкарци, 51,7%. Највећи број испитаника је припадао старосној групи 25 до 32 године (41,7%), док су на другом месту били испитаници старости између 19 и 24 године (40%). Једнак удео испитаника је био млађи од 18 година и у старосној групи од 33 до 45 година (по 8,3%). Свега један испитаник је имао више од 50 година, док у истраживање нису укључена лица старија од 60 година.

Сл. 1. Удео испитаника према месту рођења (по кантонима Швајцарске)

AG – Аргау; BE – Берн; BS – Базел град; GE – Женева; ZH – Цирих; JU – Јура; LU – Луцерн; SG – Сент Гален; TI – Тиђино (стр. 74)

Одговори о брачном статусу показују да више од половине анкетираних (55%) није било у брачној заједници. Кроз питање о потомству утврђено је да највећи број испитаника нема децу (63,3%), њих 18,3% има једно дете, 15% има двоје деце, док 3,4% анкетираних лица има троје деце. Подаци о економском статусу испитаника показују да је 65% испитаних лица радно активно. Посматрано према месту рођења испитаника, може се издвојити кантон Луцерн, у којем је највећи број испитаних лица рођено, док је нешто мањи број лица навело кантоне Сент Гален и Цирих као место свог рођења. У истраживању су учествовала и лица која су рођена у кантонима Берн, Аргау, Тиђино, Базел-град, Женева и Јура (Сл. 1). Да би се добила прецизнија слика о пореклу анкетираних лица, у упитнику је укључено питање о месту рођења њихових родитеља. Регион Јужне и Источне Србије је у том контексту навело више од половине испитаних лица, односно 60,3% од укупног броја. Следи регион Шумадије и Западне Србије са 12,2%, и регион Косова и Метохије са 8,6%. Регион Београда је означило 1,7%, а регион Војводине је навело 3,4% испитаника. Простор Републике Српске је за место рођења својих родитеља означило 13,8% испитаних лица.

Таб. 1. Одговори о држављанству и идентитету испитаника у %.

Држављанство	Српско	Швајцарско	Двојно	Друго
		35	10	55
Идентитет	Српкиња/ Србин	Швајцаркиња/ Српског порекла	Швајцаркиња/ Швајцарац	Југословенка /Југословен
		70	23,3	3,4

Извор: Формирано на основу одговора анкетираних лица

Ставови припадника друге генерације српских миграната у Швајцарској о идентитету и држављанству (Таб. 1), показују да се код највећег броја испитаних подвлачи јасна разлика између ова два концепта, с обзиром да осећај припадања одређеној етничкој групи није нужно одраз држављанства које лице поседује. Највећи број испитаника има двојно држављанство, српско држављанство има нешто мањи број лица, док најмањи број испитаних има швајцарско држављанство. Питања о самоидентификацији сугеришу да удаљеност од матице не утиче на осећај припадности одређеној етничкој групи. У прилог томе говори податак да највећи број испитаника себе сматра Српкињом/Србином, знатно мањи број испитаних се изјашњава Швајцаркињом/Швајцарцем српског порекла, док подједнак број

испитаних себе сматра Југословенком/Југословеном односно Швајцаркињом/Швајцарцем. Nagel (1994) наводи да је етнички идентитет резултат дијалектичког процеса који не укључује само осећај личне идентификације, већ и начин на које друштво и државе пријема идентификује мигранте. Више од трећине испитаних сматра да их друштво у Швајцарској сматра странцима, док чак 66,7% испитаника верује да Швајцарци имају негативно мишљење о Србима. Поред тога, Luther (2006) тврди да односи које мигранти остварују са рођацима и пријатељима у држави пријема могу у великој мери појачати осећај припадности држави порекла. Сходно томе, 75% испитаника се изјаснило да у њиховом друштву доминирају пријатељи српског порекла, 11,7% је навело да већину чине Швајцарци, док је 13,3% навело да су то лица друге националности. Иако 90% испитаника сматра да националност није важна за њихове пријатеље, за родитеље испитаника одржавање контакта са припадницима исте етничке групе је, по мишљењу припадника друге генерације, значајно. У том контексту 52,5% испитаних сматра да је њиховим родитељима важно да се друже са лицима српског порекла. Питања о партнерки/партнеру испитаника показују да је и у овом случају етничка припадност изузетно важна. Готово две трећине испитаних лица (73,3%) навело је да је при избору партнерке/партнера пожељно да она/он буде српског порекла.

Важну улогу за процес формирања идентитета, показало се, имају и односи у имигрантским породицама. Неговање српских традиционалних вредности, познавање српског језика, културе, религиозне праксе у српским имигрантским породицама у Швајцарској, део је свакодневнoг живота. У том контексту је 93,3% испитаника навело да је језик који се најчешће говори у њиховом дому српски. Осталих 6,7% испитаника је навело да је то немачки језик, док ниједан испитаник није навео неки од осталих званичних језика Швајцарске. Више од половине испитаника (51,7%) сматра да добро познаје српски језик, нешто мањи број испитаних (45%) одлично га познаје, док 3,3% испитаника слабо познаје српски језик. Portes и MacLeod (1996) и Rumbaut (1994) у својим истраживањима наводе да је употреба језика кључна за усвајање етничког идентитета државе порекла миграната.

Таб. 2. Транснационалне активности припадника друге генерације српских миграната рођених у Швајцарској

Држава пријема – Швајцарска	Држава порекла – Србија
<i>Чланство у српским организацијама (верским, културним)</i>	<i>Дознаке</i>
<i>Остваривање контакта са лицима српског порекла</i>	<i>Донације (изградња или реконструкција објеката)</i>
<i>Неговање српских традиционалних вредности</i>	<i>Посета рођака, пријатеља</i>

Извор: Формирано на основу одговора анкетираних лица

Резултати истраживања показују да су испитаници на различите начине укључени у живот заједнице државе пријема, што се види кроз питања о економској интеграцији. У прилог томе иде и податак да је 93,3% испитаника навело да је јако задовољна животом у Швајцарској, али и чињеница да је Швајцарска држава у којој су они рођени. Са друге стране, захваљујући прекограничним везама између Србије и Швајцарске, подаци указују на активности учесника студије у транснационалном простору. Сходно томе, може се закључити да деца миграната могу да у исто време граде каријере у држави пријема и да остану повезани са родним местом својих

родитеља. То даље упућује на позитиван однос између економске интеграције миграната и транснационализма, али и на то да економски ресурси могу олакшати одржавање и развој прекограничних веза. У Таб. 2 приказане су активности друге генерације српских миграната рођених у Швајцарској које се остварују унутар транснационалног простора. Међу најважнијим које се реализују у Швајцарској су оне које су везане за друштвени простор и деловање унутар њега, о чему је било речи у претходном делу раду. Поред тога, важну улогу има и чланство у оквиру неке од организација које окупљају чланове српске дијаспоре, међу којима су и припадници друге генерације. Више од 76,7% испитаника изјаснило се да је члан неке од организација овог типа. Према подацима Министарства спољних послова Републике Србије³ укупан број српских клубова и удружења у Швајцарској износи 151. Реч је о различитим верским, културним, хуманитарним, спортским организацијама којима је циљ, између осталог, да негују српске традиционалне вредности и да пружају помоћ својим сународницима у Србији.

Међутим, посматрано из угла државе порекла, највећи значај имају дознаке које мигранти шаљу рођацима, пријатељима и познаницима. Према подацима Светске банке⁴, грађани Србије су из иностранства у 2017. години послали више од 3,6 милијарде долара, при чему је Швајцарска (после Немачке) држава из које је остварен највећи прилив дознака – 23% од њихове укупне вредности. Процене Светске банке односе се на дознаке које се преносе само путем званичних канала (банке). Сматра се да је вредност дознака послата путем неформалних извора (посредника, ангажовањем посебних курира или возача) много већа. Ставови испитаника показују да је пракса слања дознака присутна и међу припадницима друге генерације српских миграната рођених у Швајцарској. Нешто више од половине испитаника (60%) је барем једном послало дознаке у Србију. Сваки четврти се изјаснио да дознаке шаље једном годишње (11,7% испитаника у просеку шаље на свака три месеца, сваког месеца то чини 10% испитаника), ређе од једне године дознаке пошаље 15% испитаника. Највећи број испитаника дознаке шаље формалним путем, преко банкарских рачуна. Поред дознака, од значаја могу бити и донације усмерене на изградњу/реконструкцију неког објекта (школе, цркве и сл.) у Србији, што је пре свега инвестиција од локалног значаја. У овој активности је учествовао сваки други испитаник. Студија Lerch et al. (2007) показује да српски мигранти у Швајцарској, у највећем броју случајева, шаљу дознаке члановима породице у Србији, ређе рођацима и пријатељима. Као главни пошиљаци дознака се наводе мигранти прве генерације, док је по резултатима поменутог истраживања, улога припадника друге генерације у процесу слања дознака минимална. Основни разлог слања дознака је жеља да се уложи новац у куповину земљишта, изградњу или куповину некретнина или да се реконструишу већ постојећи објекти. Овакви ставови даље воде до закључка да испитаници у поменутом испитивању своју будућност виде у Србији, те да на овај начин планирају свој повратак.

Показало се да је једна од кључних карика која повезује мигранте са државом порекла управо породица, с обзиром да се 95% испитаника изјаснило да им неко од чланова породице живи у Србији. Поред тога, 96,7% испитаника има пријатеље у Србији, док 78,3% одржава пријатељске односе са лицима српског порекла који

³ www.mfa.gov.rs/sr/index.php

⁴ www.worldbank.org

живе у некој од држава чланица Европске уније. Највећи број испитаника (43,3%) контакт са рођацима, пријатељима и познаницима у Србији одржава повремено, 40% често то чини, док осталих 16,7% слабо одржава контакт. Да је развој технологије имао великог удела у остваривању контакта са рођацима, пријатељима и познаницима у држави порекла сматра 88,3% испитаника, којима су управо интернет/друштвене мреже главно средство комуникације, док је 11,9% анкетираних навело да најчешће телефонским позивом остварује везу са лицима у држави порекла. Контакт који је остварен у транснационалној пракси не односи се само на онај преко "жице" већ и на физичко присуство актера транснационализма у држави пријема. Поред редовних посета држави порекла, испитаници радо воле да угосте блиске људе из Србије, те је 93,3% испитаних навело да их је неко од рођака, пријатеља или познаника из Србије посетио у Швајцарској. Ainslie (1998) наводи да мигранти који живе у иностранству често проналазе начин да се укључе у активности којима превазилазе „емоционалне празнине“ које стварају осећаји дислокације и губитка због удаљености од државе из које потичу. На овај начин мигранти прве генерације и њихова деца желе да поврате оно што су оставили или оно са чиме се више не сусрећу. То може укључивати ангажовање у активностима које стварају илузију о обнови онога што је изгубљено. Стога и не чуди то што испитаници добро познају политичку и економску ситуације у Србији. На основу резултата истраживања јасно је да су припадници друге генерације добро информисани о различитим дешавањима у Србији. Главни извори информисања су поред интернета и телевизијски медији, док су штампани медији мање популарни међу другом генерацијом српских миграната рођених у Швајцарској, с обзиром да се 46,7% изјаснило да не чита српске новине.

Одговори о томе да ли и колико често посећују Србију, показују да већина испитаних редовно суделује у овој транснационалној активности. Два до пет пута годишње државу порекла посети 80% испитаника, једном годишње то чини 15%, једном месечно 3,4%, док је једно лице (1,7%) навело да то чини једном у пет година. Међутим, више од половине испитаних (55,9%) наводи да Србију чешће посећују њихови родитељи. Као један од главних разлога због чега Србију не посећују чешће, 73,3% испитаника је навело географску удаљеност између Србије и Швајцарске. Без обзира на то што се редовне посете држави порекла често доводе у везу са плановима о повратку, резултати показују да то није случај са припадницима друге генерације српских миграната рођених у Швајцарској. Иако је 54,2% испитаника навело да њихови родитељи планирају повратак у Србију, сами испитаници показују мању заинтересованост за то. Да шанса за повратак не постоји сматра највећи број испитаних, њих 46,7%, могућност повратка наводи њих 30%, док је најмањи број анкетираних (23,3%) навело да планира свој повратак у Србију.

Закључак

Иако су истраживања о транснационализму претежно усмерена ка мигрантима прве генерације, резултати показују да активности деце миграната у овом процесу не смеју бити занемарене. Ако знамо да ће се пракса миграната између две државе пренети са родитеља на децу, следи да имамо читав низ генерација које учествују у транснационалним активностима, које између осталог могу бити важни актери у развоју државе порекла. С обзиром да износ дознака, који Србија добија од

миграната чини значајан део њеног БДП-а, онда више него озбиљно треба схватити активност миграната. Међутим, дознаке су само једна од манифестација транснационалног процеса, важну улогу у транснационалном простору имају проток робе, знања и идеја.

У овом раду су испитане четири области транснационалног деловања припадника друге генерације српских миграната у Швајцарској: директни/индиректни контакти; транснационално ангажовање у држави пријема, дознаке, посете држави порекла и планови о повратку. Захваљујући подацима квалитативног истраживања интерпретирана су искуства миграната на обе локације транснационалног простора, у Србији и Швајцарској. Подаци су показали да живот припадника друге генерације миграната треба посматрати у контексту комбинације двеју култура и да од, пре свега, породице и друштвених мрежа зависи њихова улога у транснационалном простору. Припадници друге генерације српских миграната у Швајцарској су одрасли у породицама које су и саме део система у коме људи, новац, идеје редовно циркулишу између државе порекла и државе пријема, и без сумње су усвојили такав образац понашања. Они говоре српски језик, поштују српску традицију, у њиховом друштвеном животу доминирају лица српског порекла, добро су упознати са дешавањима у Србији, те је неоспоран закључак да је овакав концепт имао пресудну улогу за процес формирања идентитета. Иако се могу препознати различити идентитети међу испитаном категоријом миграната, највећи број испитаника себе сматра Српкињом односно Србином. Међутим, резултати истраживања указује на различито понашање испитаника у транснационалном простору, при чему испитане транснационалне области не условљавају једна другу. Посматрано градацијски, остваривање контакта са рођацима, пријатељима и познаницима у Србији је најчесталија транснационална активност испитаника. Види се да је управо географска удаљеност утицала на то да се на различите начине успостави повезаност са државом порекла. Истраживање је само потврдило резултате бројних студија да је развој технологије имао посебну улогу у комуникацији актера у транснационалном процесу. Уколико су посете од два до пет пута на годишњем нивоу категоризоване као редовне, онда је то активност у којој учествује значајан број испитаних. Следи транснационално ангажовање у Швајцарској које се односи на деловања у оквиру различитих организација, док је слање дознака пракса која је најређе заступљена. Иако су развили вишеструке социјалне, економске, културне везе са Србијом, задовољство животом у Швајцарској је без сумње утицало на то да планови за будућност буду везани за државу пријема, те је могућност трајног повратком у Србију, за највећи број испитаних, искључена.

© 2019 Serbian Geographical Society, Belgrade, Serbia.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Serbia

Литература (погледати у енглеској верзији текста)